

KIS-833 – Notennoù Keginouriezh X – Ar yenañ

(YBAN da GE – 12 11 04)

Karout a rafen kaout da soñj a-zivout un nebeud gerioù.

1. Gl. *frapper* : abaisser rapidement la température d'une préparation, d'un vin, au réfrigérateur ou dans un bain de glace et d'eau (mélangée ou non à du sel). Frapper un cocktail, c'est le secouer avec de la glace dans un shaker.

Kinnig a ran :

1. Br. *darreviñ* : izelaat buan gwrezverk ur prientad, ur gwin, er yenez pe en ur gibad skorn ha dour (mesket gant holen pe get). Evit darreviñ ur c'hoktel en e hejer en ur c'heher.

E se Gl. *shaker* = Br. *kreher* < hBr. (c)*reham*, *crihot* "il agite, il secoue, il brandit". Bez' ez eus ivez ur stirann *-fret* evel e *difretañ*, hogen engwezhiet eo e lec'h all gant sterioù all hag arveret eo bet betek henn *difretañ*, *difreter*, *difreterezh* war an dachenn gevredigezhel.

2. Gl. *tremper* : **1.** Immerger dans de l'eau froide pendant un certain temps (en fonction du but recherché) : réhydrater des légumes, des fruits séchés ; faciliter la cuisson de légumineuses ou de légumes secs ; dessaler des viandes ou des poissons salés ; ramollir de la gélatine ; conserver des pommes de terre épluchées. **2.** « Tremper la soupe », c'est laisser s'imbiber de bouillon aromatique des tranches de pain rassis ou légèrement grillé, disposées dans la soupière ou dans le fond des assiettes. On appelle encore trempage l'opération consistant à imbiber certaines pâtisseries avec de l'alcool ou un sirop de manière à les parfumer, et à les rendre plus moelleuses.

Kavout a reer e DHKN p. 222 ha p. 309 *héet* : *trempe* (evit koan) ha VALL p. 756 *tremper* (la soupe) *trempe*, V *héein*. Dezneuziet e DCFB dre *hezset*. Hag an un ger eo ha *hezañ* ?

2. Br. *heziñ* : **1.** Soubañ en dour yen e-pad un amzer hir pe hiroc'h hervez a venner : azdourañ legumaj, frouezh disec'het ; kevaraezañ poazhidigezh leguminegi pe legumaj sec'h ; disallañ kig pe pesked sall ; blotaat gelatin ;

mirout avaloù douar diblusket. **2.** Heziñ ar soubenn zo lakaat er soubenneg pe e deun an asiedoù jelkennoù bara diazez pe krazet un tammig evit o intrañ gant berv frondek. Heziñ a reer ivez gwestell 'zo dre o intrañ gant ur siroz, ul likor, un alkool, war-benn o frondiñ hag o gwakaat.

Evel just e reer ivez gant *trempañ* er yezh voutin, met *trempañ* ar soubenn ha heziñ fav sec'h pe moru sall n'int ket tre an hevelep gwezhiadenn.

3. Gl. *congeler* : traiter par le froid, en vue de la conserver, une denrée périssable dont la température à cœur doit alors atteindre le plus rapidement possible -10 à -18°C . Alors que la surgélation est une méthode industrielle de conservation régie par décret, la congélation se fait essentiellement au niveau domestique.

4. Gl. *frigorifier* : soumettre au froid pour conserver.

5. Gl. *glacer* : faire refroidir ou durcir une boisson ou un aliment (sur ou dans de la glace pilée, au réfrigérateur).

6. Gl. *réfrigérer* : refroidir par une technique appropriée.

7. Gl. *refroidir* : abaisser rapidement la température d'une préparation à consommer froide, la plupart du temps en la plaçant dans la partie la plus froide du réfrigérateur.

8. Gl. *surgeler* : procédé de conservation au cours duquel l'abaissement de la température d'un aliment (déjà refroidi), rapide et poussé (jusqu'à -50°C), permet d'obtenir, au cœur du produit, une température inférieure à -18°C , sans cristallisation importante (voir congélation). Surgélation = congélation ultrarapide.

N'eo ket ar gerioù a vank e brezhoneg : *yenañ, yenaat, yenata, gouryenañ, gouryenaat, skornañ, klerañ, revañ, riellañ*. O loc'hañ diwar an dibaboù graet betek henn e c'haller kinnig :

3. Br. *skornañ*

4. Br. *yenañ, yenaat*

5. Br. *revañ, riellañ, klerañ*

6. Br. *yenata*

7. Br. *yenañ, gouryenañ*

8. Br. *gourskornañ*

Ar c'hinnig **1.** Br. *darrevañ* a gemer e lec'h er steudad-mañ.

(GE da YBAN – 16 11 04)

Da gentañ da gasadenn a-zivout ar gwrezverkoù. Evel a lavarez, ez eo fonnus al loazioù brezhonek. Un arvez da zerc'hel kont anezhañ eo an daou ampar denotañ–kennotañ a vez gant an termenou, ar re c'hallek dreist-holl e domani ar gwin (ha moarvat er c'heginerezh). Termenou evel *congeler*, *surgeler* zo kalvezel, greantel, ha n'eus ket a gennotadur en o arver. En eneb, *frapper*, *chambrier*, mar denotont pleustroù a vremañ, a gennot arverioù tremenet a ro da intent an dibab a voe graet anezho ; en 18t kantved e lavared “*un vin frappé de glace*” (*être frappé* arveret dre leterc'had e domani an anglevadoù : "gouzañv un taol", bezant bepred e troiennoù evel “*être frappé de stupeur*” ha distroet dre un eil leterc'had da zomani an “traoù” — e kement ma reer un “dra” eus ar gwin !); *chambrier* oa en 19t kantved kement ha gouyenañ ar gwin dre e zegas en a-raok eus ar c'hav d'ar “gambr” ma tleed e evañ (hiziv, mar lakaer gwrezverk ar gwin ruz da ziraez an derez dereat, ez akeder kentoc'h da virout na savfe betek hini ar sal m'en ever, bepred re uhel).

Ar gudenn evidomp eo : ha dilezel a raimp an ampar kennotadel ha dec'heriañ an ampar denotadel hepken (evel ma ra ar saozneg : *to ice*, *to chill* hag an alamaneg : *stellen (auf Eis)*, *kühl stellen*) ? Pe ebarzhiñ un ampar kennotadel (na vo ket dre ret an hini a gaver e galleg), o tec'heriañ an tu buhezel a vez gant an divoud ? En degouezh e savfen a-du gant an dibab-mañ diwezhañ — ouzhpenn ma n'eo ket direbech an termen a ginnigez : e *darreviñ* e verk *dar-* trumnder ar yenañ moarvat, met diaes eo lavarout e *rever ar gwin* da verkañ e tiskenner e wrezverk da 8°C. Diouzh va zu, e 'm eus soñjet en ur verb a zo dezhañ ur c'hemeradur anglevadel, *rivañ*, antrazeat pa ouzon betek henn, a ginnigfen ober anezhañ ur verb trazeat : *champagne rivet*, *rivañ ar sauternes*, *ur sailh rivañ*...

Evit a sell ar c'hevatal da Gl. *chambrier* on boas da arverañ an droienn Br. *digrizañ ar gwin* (kavet e GMB 168 : “*digriañ gwin*, faire chauffer un peu le vin, pet. Trég.”, adkemeret gant GBAHE). Ur ster all a roez da Br. *digrizañ* e KIS-822. Ar gudenn a sav : ha dalc'het e vo an daou gemeradur pe dilezet unan ?

Evel kevatal da Sz.Gl. *shaker* e kinnigez Br. *kreher*. Perak ket ? Gant ma ne ve ket hualet al loaz nevez-se dre hevelep arver trobarzhiek. A-gentouez e 'm bije degemeret *shaker* (distaget [Sejk'ɾ]), met prest on da reiñ mon da

kreher, daoust ma ne 'm bez ket tro d'ober arver pe anv eus ar prest-se : “Ar porzhiad a heje e greher.”

Diwar vont, poent eo marteze plediñ gant skrivadur an amprestoù. Diegus on bet a-hed ar wech oc'h ober gerioù brezhonek eus termenù allyezhañ en ur lezel digemm o skrivadur ; ne welen nemet daou hent : pe derc'hel ar skrivadur allyezhañ en ur verkañ an allyezhañ dre ar stouadur : “Ar porzhiad a grehe e *shaker*” (hep arloañ ar c'hramadeg vrezhonek — liester : *shakers* ha, diouzh an dro, kemmadur ebet), pe brezhonekaat (well-wazh) ar skrivadur : “Ar porzhiad a grehe e cheker” (en ur arloañ ar c'hramadeg vrezhonek — liester : chekerioù). Gwelout a ran ez a *An Here* gant un trede hent, eleze gouevaniñ termenù allyezhañ hep kemañ na stouadur na skrivadur hag en ur arloañ ar c'hramadeg vrezhonek ; e se e skrivont : *corrida, un abadenn gorrida, cow-boy, ur film cow-boyed*, h.a., pezh a zegas displetoù muioc'h eget spletoù : un euzhc'her eo *cow-boyed* hag un torr d'ar c'hramadeg eo ar c'hemmadur C → G . Mulguliek eo riboul an amprestañ hag an hent roueel e chom ar gerluniañ. A-du e ven evit kantañ an amprestoù, hervez an eil hent pe egile, en degouezhioù arlezat : termenù arveret hepken a-geñver gant ur gennad strizh eus an istor (*ar faraoned, Frañs, an Tories pe an Doried, an Intifada, ar Résistance, ar Front National, ar Mouvement breton* — evel ma lavarer bremañ e galleg : *l'Emsav*), eus ur stuzegezh pe ur sevenadur dibarek (*ur pin-up, pin(e)upezed, ar surreaouriezh, ar Sofisted, an doueez Rezon*), eus ar gouzout (*ur paskal, un amper, ur skin laser, an natriom*) — pezh na vir ket evel just a c'herluniañ ivez er gennadoù-se : *An Azginivelezh, an Dispac'herion, ar Sponterezh, an trenkennoù hag an haliou*.

Moarvat emañ ar gwir gant LE GLÉAU pa zezneuz BrW. ‘*héet*’ dre Br. *hezet*. Prizius ar ger, a dra sur, rak teusk eo an hanc'herieg en tared-mañ.

Evit arverioù ar yenañ e tistranvez ar pleustroù tiadel diouzh ar c'halvezderioù greantel hag un doare mat eo da lezel lec'h gant div hanc'herieg, hini an ti (*armel yen, armel skorn, yenaat, skornañ*, h.a.), hini an embregerezhioù hag ar c'henwerzh, hini ar skiantoù ivez mar greer anv eus ar gwrezverkoù gourizel, dindan -135°C (a 'm eus bet tro da ginnig termenù evito e KIS-430, La-10, dre zebarzhañ ar stirann *ye-* d'ar gwrezverkoù-se graet anezho *yeverkoù*). Marteze e ve mat debarzhañ ivez ur stirann d'ar gwrezverkoù etre 0°C ha -50°C . Soñjal a ran e *rev-* (o virout *yen-* ha *skorn-* en hanc'herieg tiadel). Ober gant *reviñ* evel termen hollek, diazez d'an deveradoù *revbarañ, revbarus, revbaruzenn, ur c'harbed revbar, revek, revekaet*, h.a. Evit ar gwrezverkoù izelañ eus ar gwere, etre -18°C ha -50°C

(diraezet dre Gl. *surgeler*, Sz. *deep-freeze*, Al. *tiefgefrieren*), e ve mat rakgeriañ *rev-*; ober a rez gant *gour-*, bez' e c'haller soñjal ivez en ur c'hreñvaer all : *an(n)-*, *tre-*, *tra-*, *don-*, *der-*. *Gour-* ne ve ket diazas; techet e ven koulskoude da vont hebiou, pa zeu *gour-* da vezañ ur c'hreñvaer milmicher (sell niver an deveradoù diwarnañ), ivez pa c'halv e gendave *gou-* (n'eus ket fred evitañ en degouezh, ha forzh penaos a ve diaes da arverañ dre un abeg sonel : *gourrev-* / *gourev-*), hag ouzhpenn pa 'z eus ur c'hreñvaer all nebeut korvoet : *der-*, (GP, a ginnige da gentañ an dreistkreñvaer *dir-*, a alias goude degemer *der-* en e lec'h); e se e kredan kinnig *derrev* : evel pennanv da gentañ (an *derrev* e ve ar stad diraezet dre an *derreviñ*, an araezioù d'he diraez, h.a.), evel stirann : *derrevad* (aozad derrevet), *derrevbarañ*, *derrevbar*, *derrevek*, h.a.

(YBAN da GE – 17 11 04)

A-du gant da evezhiadennoù.

*Darreviñ a ziskouez ne 'm boa ket dielfennet a-walc'h pezh zo dindan Gl. *frapper*. E gwir Gl. *frapper* a dalvez ivez "faire prendre en glace (isl. ganin), glacer, un liquide" (*1500 trucs et astuces en cuisine*, Éditions Ouest-France, Rennes, 2002). Kemeradur na adkavan ket er geriadurioù all, rak liesañ e roer an despizadur-mañ : "abaisser rapidement la température d'une préparation, d'un vin, au réfrigérateur ou dans un bain de glace et d'eau (mélangée ou non à du sel). Frapper un cocktail, c'est le secouer avec de la glace dans un shaker." Da ginnig Br. *rivañ* a verk ervat an tu anglevadel, ha mar lavarer da skouer "me zo rivet" evit "riv 'm eus", e talvez moarvat e c'haller lakaat *rivañ* da verb trazeat.

GBAHE : "**digrizañ. 4.** (db. an diedoù hag ar meuzioù) tommañ (udb.) un disterañ. *Digrizañ dour yen gant dour klouar evit reiñ d'ar chatal. Digrizañ gwin.*" N'eus abeg ebet da zilezel Br. *digrizañ gwin* kevatal da Gl. *chambrier du vin*. Nemet n'ouzon ket penaos e lavarer e galleg *digrizañ dour yen gant dour klouar*.

A-dal da Gl. *décrudir* e 'm eus kinniget Br. *digrizañ* : "Soubañ a reer buan ar boued en dour berv e-pad 10 betek 30 eilenn evit al legumaj kalet (kaol bleuñv, karotez, irvin, ognon, h.a.). An doare poazhañ-se a vir gwelloc'h neuz ha blaz al legumaj (strakus e chomont), en ur wellaat an ezvoradusted anezho evit an dud n'o gouzañvont ket kriz."

Ur c'hemeradur eus kriz zo "anpoazh" hag unan all zo "yen a-zivout an amzer, an dour" ; "ha dalc'het e vo an daou generadur pe dilezet unan ?" Marteze e ve tu da virout an daou, met n'on ket sur. E gwir, *digrizañ* zo lemel *krizder* udb. Betek gouzout ez eus lies kemeradur da Br. *kriz* ha neuze perak ket da *digrizañ* ivez ? Seul gent ma lennan en EGRH : "**digrizañ** v. cuire (isl. ganin), chauffer légèrement." En despizadur a roan ez eo an *digrizañ* un "doare poazhañ", pezh a glot gant termenadur KERVELLA. A hent all, kavout un dra all evit Gl. *décrudir* ? Mar kavez un dra bennak...

Da zoare da loc'hañ eus an traoù ha n'eo ket eus ar gerioù hepken zo kalz bastusoc'h, deskiñ a ran atav. A se, ar c'hinnigoù (+ an deveradoù) :

1. Gl. *frapper*, Br. *rivañ*
3. Gl. *congeler*, Br. *skornañ*
4. Gl. *frigorifier*, Br. *revbarañ*
5. Gl. *glacer*, *geler*, Br. *reviñ*, *riellañ*, *klerañ*
6. Gl. *réfrigérer*, Br. *yenata*, *yenañ*, *yenaat*
7. Gl. *refroidir*, Br. *yenañ*, *gouryenañ*
8. Gl. *surgeler*, Br. *derreviñ*, *derrevbarañ*

A-du ivez evit a sell da vennozioù evit an doare da skrivañ an amprestoù. Un nebeud anezho ez eus en notenn "Troc'hañ, tammañ, drailhañ". Laouen e vin o c'houzout penaos e welez an traoù.

Evit Sz. *shaker* perak ket Br. *cheker* ? Anat eo e'm eus soñjet er ger-se ivez (leun-chek !) An alamaneg en deus *Shaker* ha *Mixbecher* ivez. Neuze *kreher* ? A-du ganit ivez evit na foranañ loazioù, neuze *lestr hejañ*, *lestr meskañ*, *hejlestr*, *mesklestr* ? Er Gimiezh ez eus ivez Gl. *agitateur*, a zo ur vazhig enni ur warell a lakaer da dreiñ e deun al lestr (Sz. *stirring rod*). E tachennoù all e komzer ivez eus Gl. *secoueur* (en un dornerez Sz. *straw shaker*, en teuzerezh Sz. *form breaker*). Daoust ma n'eo ket ar gerioù a vank aze ivez : *stroñs*, *brall*, *horell*, *horjell*, *todoros*, *frap*, *difrap*, *horos*... Gwelout a ran VALL. **secoueur hejer** (pehini avat ?) ha **secoueur de femmes sigoter merc'hed** (te oar petra eo se ?) ! Da soñj ? Derc'hel da Br. *kreher* ? Pe lakaat ur rakger ?